

КОНЦЕНТРАЦІЯ РЕСУРСІВ, СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ, ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті виявлено особливості функціонування аграрних підприємств країни, які полягають у дуже нерівномірній концентрації земельних ресурсів, переважанні частки рослинницьких галузей у структурі виробництва, значних його обсягах за нерівномірної урожайності та рентабельності. Серед форм організації домінують середні акціонерні й великі корпоративні, а також малі фермерські й особисті домашні господарства. Малою є кількість державних сільськогосподарських підприємств. У перспективі велике значення має досягнення раціональних структурних зрушень в організації виробництва, концентрації ресурсів, спеціалізації, зростання обсягів і рентабельності діяльності.

Ключові слова: аграрні підприємства, ефективність, діяльність, земельні ресурси, концентрація, спеціалізація, фінансово-економічна стійкість, рентабельність, перспективи, управління.

Summary. The article reveals features of functioning of agricultural enterprises of the country. They consist of a very uneven concentration of land resources, the predominance of a part of the crop production in the structure of production, its significant volumes at uneven yields and profitability. Among the forms of organization dominated by medium-sized joint-stock companies and large corporate, as well as small farmers and private households. Small is the number of state-owned agricultural enterprises. In the long run, it is important to achieve rational structural changes in the organization of production, concentration of resources, specialization, volumes and profitability of the activity.

Key words: agrarian enterprises, efficiency, activity, land resources, concentration, specialization, financial and economic stability, profitability, prospects, management.

Постановка проблеми. Аграрні підприємства є важливою складовою сільської економіки. Від їх ефективності й конкурентоспроможності, функціонального стану в прямій залежності знаходиться продовольча безпека та незалежність держави, розвиток внутрішнього й зовнішнього аграрного та продовольчого ринків, а отже, і рівень життя населення [1, с. 112]. Тому важливе теоретичне й практичне значення має постійний моніторинг та оцінка їх фінансово-економічної стійкості, ефективності функціонування, спеціалізації й концентрації виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно вказати, що проблеми ефективності функціонування аграрних підприємств знаходяться в полі зору переважної більшості науковців економістів-аграрників — В. Г. Андрійчука, О. Ю. Єрмакова, П. М. Макаренка, Л. О. Мармоль, Л. Л. Мельника, Л. Ю. Мельника, В. Я. Месель-Веселяка, О. Ю. Лупенка, Н. В. Рунчевої, П. Т. Саблука та ін. Саме ефективність та конкурентоспроможність в умовах ринкового механізму господарювання є і метою, і результатом здійс-

нення виробничої діяльності. Тому їх чинники, прояви та індикатори й показники потребують уточнення з метою коригування та підвищення, враховуючи екологічні, соціальні й економічні інтереси ринкових суб'єктів.

Метою статті є виявлення взаємозв'язків між концентрацією земельних ресурсів, розмірами аграрних підприємств, їх спеціалізацією й рентабельністю та іншими кількісними проявами ефективності і конкурентоспроможності з урахуванням можливостей уникнення ризиків, забезпечення коригування планів та визначення засобів підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. За попередніми розрахунками, у 2015 р. частка сільського господарства (включаючи мисливство та лісове господарство) у загальному обсязі валової доданої вартості усіх галузей економіки склала 9,1 %. Обсяг продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств у фактичних цінах становив 308,1 млрд. грн. Одним із основних факторів розвитку підприємств аграрної сфери є земля. За даними земельного обліку, загальна площа сіль-

© Ю. М. Кривець, А. А. Постол, 2017

Бібліографія ДСТУ:

Кривець Ю. М. Концентрація ресурсів, спеціалізація, фінансово-економічна стійкість та ефективність діяльності аграрних підприємств / Ю. М. Кривець, А. А. Постол // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2017. — № 3 (39). — С. 58–64.

References (APA):

Kryvets, Ju. M. & Postol, A. A. (2017). *Koncentracija resursiv, specializacija, finansovo-ekonomichna stijkistj ta efektyvnistj dijalnosti aghrarnykh pidpryjemstv* [Concentration of resources, specialization, financial economic stability and efficiency of agricultural enterprises activity]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 3 (39), 58–64 (in Ukr.).

ськогосподарських угідь у країні на початок 2016 р. становила 41,5 млн. га (69 % території України), з яких 32,5 млн. га — площа ріллі. Із загальної площі сільськогосподарських угідь 49,2 % припадало на сільськогосподарські підприємства, 38,4 % — на господарства громадян, 10,9 % — на землі запасу та землі, не надані у власність і постійне користування, 1,5 % — на інших користувачів.

У 2015 р. виробництвом сільськогосподарської продукції займалося 45 тис. підприємств

різних організаційно-правових форм господарювання, якими використовувалося близько 22 млн. га сільськогосподарських угідь. Більше половини цих угідь (11,2 млн. га) зосереджено в господарських товариствах, 15,6 % — у приватних підприємствах, 3,2 % — у виробничих кооперативах, 20,4 % — у фермерських господарствах, 2,5 % — у державних підприємствах, 6,7 % — у підприємствах інших форм господарювання (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість та динаміка діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання (розраховано автором за даними Державної служби статистики України, 2016 р.)

Види агропідприємств	Роки						2015 р. у % до 2010 р.	у % до загальної кількості
	2010	2011	2012	2013	2014	2015		
Усього	56493	56133	49415	49046	46199	45379	80,33	100,00
Господарські товариства	7769	7757	8235	8245	7750	7721	99,38	17,01
Приватні підприємства	4243	4140	4220	4095	3772	3627	85,48	7,99
Виробничі кооперативи	952	905	848	809	674	596	62,61	1,31
Фермерські господарства	41726	41488	34035	34168	33084	32303	77,42	71,18
Державні підприємства	322	311	296	269	228	241	74,84	0,53
Підприємства інших форм господарювання	1481	1532	1781	1460	691	891	60,16	1,96

У 2015 р. середній розмір підприємства з урахуванням фермерських господарств та середній розмір підприємства без урахування фермерських господарств майже не змінилися і відповідно становили 391 га сільськогосподарських угідь та 1163 га. На 1 листопада 2015 р. налічувалось майже 32 тис. фермерських господарств, у власності та користуванні яких знаходилося 4,5 млн. га сільськогосподарських угідь, у тому числі 4,3 млн. га ріллі. У 2013 р. відбулося подальше укрупнення фермерських господарств: на одне господарство в середньому припадало 109,2 га сільськогосподарських угідь (на 1,2 % більше, ніж у попередньому році) та 105,8 га ріллі (на 1,1 % більше). Орендовані землі фермерських господарств станом на 1 листопада 2013 р. склали 81,8 % загальної площі землі в їх користуванні.

Групування сільськогосподарських підприємств за розмірами сільськогосподарських угідь дозволяє стверджувати, що на кінець 2015 р. понад 1/2 всіх підприємств (53,9 %) мали площу до 50,0 га. На них припадало лише 2,7 % земельних ресурсів країни. Група малих підприємств (площею 50,1–500,0 га) кількістю 11,7 тис. од. або 28,0 % зосереджувала 10,3 % угідь. Середні підприємства 1-го порядку площею 500,1–5000,0 га території у кількості 6,81 тис. од. або 16,2 % зосереджували 55,0 % земель, середні агроформування 2-го порядку площею 5000,1–10000,0 га (0,422 тис. од. або 1,0 %) займали 14,2 % сільськогосподарських угідь. Нарешті, 161 (0,4 % загальної кількості) великих підприємств розміром понад 10000,0 тис. га концентрували 17,7 % сільськогосподарських земель (табл. 2).

Таблиця 2

Групування сільськогосподарських підприємств за розмірами сільськогосподарських угідь, 2015 р. (розраховано автором за даними Державної служби статистики України, 2016 р.)

Види агропідприємств	Кількість підприємств		Площа сільськогосподарських угідь	
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. га	у % до загальної площі сільськогосподарських угідь
Підприємства, що мали сільськогосподарські угіддя, у т. ч. площею, га	42052	92,7	19922,7	100,0
до 5,0	3872	9,2	12,8	0,1
5,1–10,0	3001	7,1	24,2	0,1
10,1–20,0	4129	9,8	64,9	0,3
20,1–50,0	11911	28,3	453,9	2,3
50,1–100,0	4827	11,5	351,9	1,8
100,1–500,0	6919	16,5	1695,4	8,5
500,1–1000,0	2467	5,9	1757,9	8,8

Продовження таблиці 2

Види агропідприємств	Кількість підприємств		Площа сільськогосподарських угідь	
	одиниць	у % до загальної кількості	тис. га	у % до загальної площі сільськогосподарських угідь
1000,1–2000,0	2446	5,8	3510,3	17,6
2000,1–3000,0	1099	2,6	2659,1	13,3
3000,1–4000,0	516	1,2	1785,9	9,0
4000,1–5000,0	282	0,7	1259,8	6,3
5000,1–7000,0	281	0,7	1646,4	8,3
7000,1–10000,0	141	0,3	1172,3	5,9
більше 10000,0	161	0,4	3527,9	17,7
Підприємства, що не мали сільськогосподарських угідь	3327	7,3	х	х

Отже, мікро- та малі суб'єкти господарювання агросфери (78,3 % всіх агроформувань) мали у користуванні лише 12,6 % угідь, а середні і великі — 21,7–83,3 % земель сільськогосподарського призначення. За рівнем забезпеченості сільськогосподарськими угіддями (0,94 га на одного жителя) та ріллі (0,73 га на одного мешканця) Україна випереджає всі країни Європи. При цьому осно-

вний фонд ріллі формують родючі чорноземи високих бонітетів (більше 60,0 %), що свідчить про великий агроресурсний конкурентний потенціал, який має країна у виробництві основних сільськогосподарських культур [2, с. 92].

Водночас, у фактичному виробництві сільськогосподарської продукції загалом ситуація є дещо іншою (табл. 3).

Таблиця 3

Обсяги та динаміка виробництва валової сільськогосподарської продукції суб'єктами господарювання в Україні, тис. грн. (розраховано автором за даними Державної служби статистики України, 2016 р.)

Показники	2005	2010	2013	2014	2015
Усі категорії господарств					
Валова продукція — усього	179605,8	194886,5	233696,3	223254,8	252859,0
Сільськогосподарські підприємства					
Валова продукція — усього	72764,7	94089,0	121053,7	113082,3	136590,9
Фермерські господарства					
Валова продукція — усього	8177,5	11965,8	16192,5	14111,1	19091,4
Господарства населення					
Валова продукція — усього	106841,1	100797,5	112642,6	110172,5	116268,1
Вироблено сільгосппродукції всіма категоріями господарств					
на одну особу, грн.	3813	4249	5113	4897	5559
на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	471,0	523,7	629,4	601,5	681,3

Так, у 2005 р. сільськогосподарські підприємства створили 40,5 % валової продукції сільського господарства, фермерські господарства — лише 4,6 %. У 2015 р. ситуація змінилася — у сільськогосподарських підприємствах було вироблено вже 54,0 % валової продукції сільського господарства, у той час як фермерські господарства збільшили свою частку лише на 3 в. п. Значним виробником сільськогосподарської продукції залишаються господарства населення, які в 2015 р. забезпечували 46,0 % обсягів валової агропродовольчої продукції.

За попередніми розрахунками, у 2015 р. частка сільського господарства (включаючи мисливство та лісове господарство) у загальному обсязі валової доданої вартості усіх галузей економіки склала 9,1 %. Обсяг продукції у фактичних цінах становив 308,1 млрд. грн., а її приріст — 13,7 %. У

2015 р. у сільському господарстві отримано 13,3 % приросту загального обсягу продукції (табл. 4).

Загальні обсяги продукції збільшилися як у сільськогосподарських підприємствах (на 20,7 %), так і в господарствах населення (на 6,4 %). Значний приріст обсягів у підприємствах підвищив їх частку у загальному виробництві продукції сільського господарства до 53,8 % у 2015 р. (проти 50,7 % у 2014 р.). Вклад господарств населення у загальне виробництво аграрної продукції проти 2014 р. скоротився на 3,1 в. п. і склав 46,2 %.

У сучасних умовах господарювання сільськогосподарські товаровиробники орієнтуються на виробництво продукції рослинництва, як більш рентабельної [3, с. 17]. У 2015 р. частка продукції рослинництва в усіх категоріях господарств зростає на 2,6 в. п. і склала 69,4 %. Саме досягнення значних приростів продукції у галузі рослин-

**Ефективність функціонування аграрного виробництва в Україні
(розраховано автором за даними Державної служби статистики України, 2016 р.)**

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення 2015 р. до 2014 р. у %, (+,-)
Валова продукція сільського господарства, млн. грн.	197935,9	194886,5	233696,3	223254,8	252859,0	113,3
у т. ч. продукція рослинництва	129908,3	124554,1	162436,4	149233,4	175895,2	117,9
питома вага, %	65,6	63,9	69,5	66,8	69,6	2,8
продукція тваринництва	68027,6	70332,4	71259,9	74021,4	76963,8	104,0
питома вага, %	34,4	36,1	30,5	33,2	30,4	-2,8
Рівень рентабельності виробництва с.-г. продукції, %	13,8	21,1	27,0	20,5	11,2	-9,3
у т. ч. продукції рослинництва	16,9	26,7	32,3	22,3	11,1	-11,2
продукції тваринництва	5,5	7,8	13,0	14,3	11,3	-3,0
Вироблено валової продукції, тис. грн.: — на одного працівника	63,2	63,0	68,9	63,9	70,7	110,6
— 100 га с.-г. угідь	530,9	523,7	629,4	601,5	681,3	113,3
— на 100 грн. основних засобів	1,3	1,3	1,2	1,3	1,2	92,3

ництва у 2015 р. обумовило загальну позитивну тенденцію зростання обсягів виробництва у сільському господарстві. Проти 2014 р. виробництво продукції рослинництва збільшилось на 18,1 %, у т. ч. в сільськогосподарських підприємствах — на 25,2 %, господарствах населення — на 9,3 %. Частка аграрних підприємств склала 58,4 % загального обсягу продукції рослинництва. Рівень виробництва продукції рослинництва перевищено в 23 регіонах країни (від 0,2 до 55,0 %).

У загальному обсязі валової продукції за 2015 р. частка продукції тваринництва склала 30,6 %. Проти 2014 р. обсяг виробництва продукції тваринництва збільшився на 4,8 %, у т. ч. в аграрних підприємствах — на 8,8 %, у господарствах населення — на 1,8 %. Частка останніх у загальному обсязі тваринницької продукції скоротилась на 1,6 в. п. і склала 56,6 %.

Наведені в табл. 5 статистичні дані дають можливість зробити висновки, що валове виробництво

Таблиця 5

**Обсяги та динаміка виробництва основних сільськогосподарських культур аграрними підприємствами
(розраховано автором за даними Державної служби статистики України, 2016 р.)**

Культура	Роки				
	2000	2010	2013	2014	2015
Валовий збір, тис. т					
Зернові та зернобобові культури	24459,0	39270,9	56746,8	46216,2	63051,3
Цукрові буряки (фабричні)	13198,8	13749,2	18740,5	18438,9	10789,4
Соняшник	3457,4	6771,5	8670,5	8387,1	11050,5
Картопля	19838,1	18704,8	24247,7	23250,2	22258,6
Овочі	5821,3	8122,4	9832,9	10016,7	9872,6
Плоди та ягоди	1452,6	1746,5	1896,3	2008,7	2295,3
Урожайність, ц/га					
Зернові та зернобобові культури	19,4	26,9	37,0	31,2	39,9
Цукрові буряки (фабричні)	176,7	279,5	363,3	410,8	398,9
Соняшник	12,2	15,0	18,4	16,5	21,7
Картопля	121,6	132,5	168,0	161,0	159,7
Овочі	112,3	173,6	195,0	199,2	199,9
Плоди та ягоди	38,4	78,2	84,9	89,9	103,5
Посівна площа, тис. га					
Зернові та зернобобові культури	13646	15090	15724	15449	16210
Цукрові буряки (фабричні)	856	501	532	458	280
Соняшник	2943	4572	4739	5194	5051
Картопля	1631	1412	1443	1444	1394
Овочі	519	468	504	503	494
Плоди та ягоди	378	223	223	223	222

основних сільськогосподарських культур за досліджуваний період має тенденцію до зростання, або є не досить стійким (щодо цукрових буряків (фабричних)). Загальна посівна площа сільськогосподарських культур під урожай 2015 р. порівняно з 2014 р. збільшилась на 1,9 % і становила 28,3 млн. га за рахунок її розширення у господарствах населення на 2,5 % (8,5 млн. га, або 30 % загальної площі), в аграрних підприємствах — на 1,6 % (19,8 млн. га, або 70 % загальної площі).

У 2015 р. проти 2014 р. розширення посівних площ зафіксовано під зерновими культурами — на 4,9 % (було відведено 16,2 млн. га, або 57,3 % загальної площі) та під технічними культурами — на 0,2 % (було відведено 7,9 млн. га, або 27,9 % загальної площі), у т. ч. під олійними культурами — на 2,7 % (7,6 млн. га) за рахунок збільшення посівів ріпаку в 1,8 р. б. (1,0 млн. га). Водночас площа під кормовими культурами скоротилась на 7,5 % (ними було зайнято 2,3 млн. га, або 8,1 % загальної посівної площі), під картоплею та овочевобаштанними культурами — на 3,1 % (1,9 млн. га, або 6,7 %).

Площі під посівами цукрових буряків у 2015 р. скоротились порівняно з 2014 р. на 39,0 % і становили 280 тис. га. Частка озимих культур у зерновому кліні склала 48,8 % (7,9 млн. га), з яких під пшеницею було зайнято 6,5 млн. га (82 % площ), ярих культур — 51,2 % (8,3 млн. га). Серед ярих зернових культур найбільш поширеними були кукурудза (59 % площ посівів, або 4,9 млн. га, що на 5,8 % більше, ніж у 2014 р.) та ячмінь (27 %). У сільськогосподарських підприємствах переважну частку посівів займали зернові (60,3 %) та технічні культури (34,0 %), тоді як у господарствах населення під зерновими знаходилось 50,0 % посівів, під картоплею та овочевобаштанними — 22,1 %, під кормовими культурами — 14,5 %.

У 2015 р. виробництвом зернових і зернобобових культур займались 37,2 тис. аграрних підприємств, соняшнику — 22,7 тис., цукрових буряків — 0,9 тис., сої — 7,7 тис., ріпаку озимого — 5,0 тис. підприємств. Ними вироблено 49,7 млн. т зернових і зернобобових культур, у середньому по 43,0 ц з 1 га зібраної площі, 9,4 млн. т соняшнику (по 22,8 ц з 1 га), 9,1 млн. т цукрових буряків (по 419,4 ц з 1 га), 2,6 млн. т сої (по 20,7 ц з 1 га), 2,2 млн. т ріпаку озимого (по 24,1 ц з 1 га). Слід зазначити, що продуктивність великотварних підприємств досить висока: 2,5 тис. виробників зернових і зернобобових культур з обсягом виробництва понад 5,0 тис. т кожен отримали з одного гектара по 54,8 ц збіжжя проти 30,3 ц в аграрних підприємствах з обсягом виробництва до 5,0 тис. т. Господарствами населення у 2015 р. вирощено 97 % картоплі, 92 % баштанних культур, 88 % овочів, 81 % плодів і ягід, 21 % зерна, 15 % соняшнику та 16 % цукрових буряків [4, с. 241].

Господарствами усіх категорій у 2015 р. одержано врожай зернових і зернобобових культур — 63,1 млн. т (у вазі після доробки), передусім за рахунок підвищення їхньої врожайності до середньосвітового рівня. Порівняно з 2014 р. виробництво зерна збільшилось на 36,4 % при зростанні врожайності зернових культур на 8,7 ц з 1 га (або на 27,9 %) та розширенні площі збирання на 1,0 млн. га (або на 6,8 %). Виробництво продовольчих зернових культур у 2015 р. збільшилось на 37,3 % і становило 23,4 млн. т (37 % загального обсягу), фуражних зернових — на 35,9 %.

Валовий збір цукрових буряків, призначених для переробки, порівняно з 2014 р. зменшився на 41,5 % (10,8 млн. т) переважно за рахунок скорочення площі збирання на 39,7 %. У 2015 р. зібрано найвищий за всі роки спостереження врожай соняшнику — 11,1 млн. т (у вазі після доробки), або на 31,8 % більше проти 2014 р., що зумовлено значним підвищенням урожайності культури (на 5,2 ц з 1 га, або на 31,5 %). Виробництво ріпаку збільшилось порівняно з 2014 р. у 2,0 рази і склало 2,4 млн. т, що зумовлено як розширенням зібраних площ (у 1,8 р. б.), так і збільшенням урожайності на 1,6 центнера (на 7,3 %). За рахунок зростання урожайності на 3,4 ц з 1 га (на 19,9 %) проти 2012 р. більше на 15,1 % зібрано сої — 2,8 млн. т.

Скорочення площі збирання спричинило загальне зниження виробництва картоплі — на 4,3 %, овочів — на 1,4 %; підвищенням урожайності зумовлено зростання виробництва плодово-ягідної продукції — на 14,3 %, винограду — на 26,2 %. У 2015 р. склалися досить високі показники виробництва продукції рослинництва на одну особу, зокрема, зернових культур вироблено 1386 кг, соняшнику — 243 кг, фруктів і ягід — 50 кг, винограду — 13 кг.

На 1 січня 2016 р. в країні нараховувалось 4534,0 тис. голів великої рогатої худоби, що на 111,9 тис. голів, або на 2,4 %, менше порівняно з початком 2015 р., у т. ч. у господарствах населення — 3096,5 тис. голів (на 42,9 тис. голів, або на 1,4 %, менше). У сільськогосподарських підприємствах поголів'я великої рогатої худоби скоротилось на 69 тис. голів (на 4,6 %). Поголів'я корів в аграрних підприємствах (565,4 тис. голів) зменшилось на 1,7 %, у господарствах населення (1943,4 тис. голів) — на 1,8 %, що зумовило загальне скорочення показника на 1,8 %, або на 45,5 тис. голів. У 2015 р. поголів'я свиней збільшилось на 4,6 % і на кінець року становило 7922,2 тис. голів, у т. ч. в аграрних підприємствах — на 9,1 % (3878,9 тис. голів), у господарствах населення — на 0,6 % (4043,3 тис. голів).

Загальне поголів'я птиці всіх видів порівняно з початком 2015 р. зросло на 7,6 %, або на 16,2 млн. голів (становило 230,3 млн. голів), у т. ч. у сільськогосподарських підприємствах — на

12 %, або на 14,2 млн. голів (132,1 млн. голів), у господарствах населення — на 2,1 %. У структурі поголів'я птиці у сільськогосподарських підприємствах майже 98 % загальної чисельності припадає на курей та півнів, у господарствах населення

частка цього виду птиці становила 81,8 %, качки — 11,8 %, гуси — 4,9 %. Дещо скоротилось (на 0,2 %, або на 3 тис. голів) поголів'я овець та кіз за рахунок зменшення стада в аграрних підприємствах на 6,3 % (табл. 6).

Таблиця 6

Обсяги та динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва аграрними підприємствами (розраховано автором за даними Державної служби статистики України, 2016 р.)

Види продукції	Роки					
	1990	2000	2010	2013	2014	2015
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	4357,8	1662,8	2059,0	2143,8	2209,6	2389,4
у т. ч.: яловичина та телятина	1985,4	754,3	427,7	399,1	388,5	427,8
свинина	1576,3	675,9	631,2	704,4	700,8	748,3
м'ясо птиці	708,4	193,2	953,5	995,2	1074,7	1168,3
баранина та козлятина	45,8	17,2	21,0	19,6	19,7	18,7
кролятина	30,2	13,9	13,5	14,0	14,2	14,2
конина	11,7	8,3	12,1	11,5	11,7	12,1
Молоко, тис. т	24508,3	12657,9	11248,5	11086,0	11377,6	11488,2
Яйця, млн. шт.	16286,7	8808,6	17052,3	18689,8	19110,5	19614,8
Вовна, т	29804	3400	4192	3877	3577	3520
Мед, т	50858	52439	70873	70311	70134	73713

Здійснена всебічна оцінка концентрації земельних ресурсів, обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, його структури та фінансово-економічних результатів господарювання дозволила зробити важливі висновки про домінування в організації виробництва великих агроформувань. Забезпечуючи його велику ефективність, вони, проте, не приймають належної участі у вирішенні соціальних проблем села на засадах соціальної відповідальності, державно-приватного партнерства, конкурентних переваг [5, с. 214]. Звертає на себе увагу згортання діяльності державних підприємств. Їх частка у загальній структурі становить лише 0,5 %, що може бути розцінено як пряму загрозу національній продовольчій безпеці. Адже саме державні сільськогосподарські підприємства могли бути гарантами і наповнення бюджетів, і експортного потенціалу, і соціально орієнтованої стратегії діяльності та розвитку на аграрних ринках, і доступності продуктів харчування для малозабезпечених верств населення, а також забезпечення зайнятості сільського населення [6, с. 94].

Висновки. У структурі виробництва домінують виробництва рослинницького циклу, що свідчить про його недостатню структурну ефективність. Крім того, значні коливання значень рентабельності вказують на ризикованість діяльності підприємств агробізнесу та загрози їх фінансово-економічній стійкості. Звуження спеціалізації та домінування рослинництва викликає ризику й виробничо-екологічного характеру — недотримання науково обґрунтованих сівозмін, виснаження природної родючості ґрунтів, нераціональне природокористування.

У результаті недостатнього розвитку тваринництва не вистачає добрив органічного походження, що в масштабах країни є великою проблемою для розвитку екологічно чистого виробництва. Одночасно можна говорити про значні резерви й щодо оптимізації аграрних формувань у напрямках і ресурсокористування, і ефективності та конкурентоспроможності діяльності, її спеціалізації та диверсифікації.

Література

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, практика, аналіз : [монографія] / В. Г. Андрійчук. — К. : КНЕУ, 2005. — 292 с.
2. Макаренко П. М. Економічний потенціал різних форм аграрних підприємств / П. М. Макаренко Л. Л. Мельник // Економіка АПК. — 2011. — № 7. — С. 89–97.
3. Месель-Веселяк В. Я. Оптимальні розміри сільськогосподарських формувань промислового типу в Україні / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2008. — № 3. — С. 13–20.
4. Островський П. І. Стратегія діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкового середовища / П. І. Островський, Т. П. Добрунік // Вісник соціально-економічних досліджень. — 2003. — Вип. 15. — С. 239–243.
5. Ігнатенко М. М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки : [монографія] / М. М. Ігнатенко. — Херсон : Айлант, 2015. — 470 с.
6. Мармуть Л. О. Ринок праці та зайнятість населення сільських територій: теорія і практика регулювання : [монографія] / Л. О. Мармуть, І. А. Романюк. — Херсон : Айлант, 2015. — 266 с.

References

1. Andriychuk, V. H. (2005). *Efektivnist dijajnosti aghrarnykh pidpryemstv: teorija, metodyka, praktyka, analiz* [Efficiency of activity of agrarian enterprises: theory, methodology, practice, analysis]. Kyiv, KNEU (in Ukr.).
2. Makarenko, P. M. & Melnyk, L. L. (2011). *Ekonomicznyy potentsial ryznykh form ahrarnykh pidpryemstv* [Economic potential of different forms of agrarian enterprises]. *Ekonomika APK*, 7, 89–97 (in Ukr.).

3. Mesel-Veselyak, V. YA. (2008). *Optymalni rozmyry siljskog-hospodarskykh formuvanij promyslovogho typu v Ukraini* [Optimal sizes of agricultural formations of industrial type in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 3, 13–20 (in Ukr.).

4. Ostrovskyy, P. I. & Dobrunik, T. P. (2003). *Strateghija dijalnosti siljskoghospodarskykh pidpryjemstv v umovakh rynkovogho seredovyshha* [Strategy of activity of agricultural enterprises in the conditions of a market environment]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, 15, 239–243 (in Ukr.).

5. Ihnatenko, M. M. (2015). *Strateghiji ta mekhanizmy upravlinnja rozvytkom socialjnoji vidpovidalnosti subjektiv ghospodarjuvannja aghrarnoji sfery ekonomiky* [Strategies and mechanisms for managing the development of social responsibility of economic entities of the agrarian sector of the economy]. Kherson, Aylant (in Ukr.).

6. Marmul, L. O. & Romanyuk, I. A. (2015). *Rynok pratsi ta zainiatist naselennia silskykh terytorii: teoriia i praktyka rehuliuвання* [Labor market and rural population employment: theory and practice of regulation]. Kherson, Aylant (in Ukr.).